

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 451

Finanse publiczne

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2016

Redakcja wydawnicza: Agnieszka Flasińska
Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz
Korekta: Justyna Mroczkowska
Łamanie: Małgorzata Myszowska
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronach internetowych
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2016

ISSN 1899-319
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-618-3

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
ul. Komandorska 118/120, 53-345 Wrocław
tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	9
Tomasz Banasik, Katarzyna Brzozowska-Rup: Metodologiczne aspekty oceny oddziaływania OFE na rozwój gospodarczy w Polsce / Methodological aspects of assessment of Pension Funds influence on the economic development of Poland	11
Krzysztof Berbeka: Polityka klimatyczna w warunkach kryzysu finansowego / The climate policy in the conditions of financial crisis	27
Marcin Brycz: ATP-pension fund's investments and consumption in Sweden 1961–1994. Past example, but problem still not resolved / Inwestycje funduszy emerytalnych ATP a konsumpcja w Szwecji (1961–1994). Miniony przypadek, lecz problem wciąż aktualny	40
Agnieszka Deresz, Marian Podstawka: Zróżnicowanie obciążeń fiskalnych dochodów osób fizycznych w Polsce / Differentiation of tax burden on individual taxpayers in Poland.....	52
Marek Dylewski: Instrumenty stabilizowania długoterminowej równowagi finansowej JST / Instruments for stabilizing the long-term financial balance of LGU	64
Beata Zofia Filipiak: Dylematy pomiaru potencjału finansowego jednostek samorządu terytorialnego – dobór czynników i ich pomiar / Dilemmas of measuring the potential financial – selection of factors and their measurement	75
Mateusz Folwarski: Czynniki wpływające na rozwój sieci bankomatów w krajach Europy Środkowej / Factors affecting the development of the ATM network in Central Europe	89
Maria Magdalena Golec: Zmiany regulacyjne w sektorze Spółdzielczych Kas Oszczędnościowo-Kredytowych i ich ocena / Regulatory changes in the cooperative savings and credit unions and their evaluation	99
Marcin Gospodarowicz: Efektywność wspierania rozwoju przedsiębiorczości ze środków UE w gminach na obszarach wiejskich w Polsce w latach 2007–2013 / Efficiency of entrepreneurship support from EU funds in rural communes in Poland (2007–2013).....	110
Gabriela Gurgul: Kierunki kreacji marki i zmiany w zarządzaniu produktami bankowymi wobec tła gospodarczo-politycznego oraz oczekiwań klientów detalicznych / Directions of brand creation and changes in managing banking products (against an economic and political background and expectations of retail customers)	122

Mariusz Hamulczuk, Marcin Idzik: Zgodność i predyktywność testów koniunktury bankowej z koniunkturą ogólnogospodarczą / Compliance and forecasting of the surveys of the banking situation with the overall economic situation.....	134
Aneta Kargol-Wasiluk, Adam Wyszowski: Preferencje podatkowe wspierające działalność B + R w ramach podatków dochodowych w Polsce i w Wielkiej Brytanii / Tax incentives supporting R&D activities in Poland and in the United Kingdom.....	145
Krzysztof Kil, Radosław Ślusarczyk: Determinanty marży odsetkowej banków w Polsce w okresie pokryzysowym / Determinants of banks' net interest margins in Poland.....	162
Julitta Koćwin: Sytuacja konsumenta na rynku szarej bankowości / The consumer situation on the informal banking market.....	175
Magdalena Kogut-Jaworska: Pomoc publiczna i jej szczególne znaczenie w systemie wsparcia publicznego w Polsce / Public aid and its particular role in the system of state aid in Poland.....	187
Agnieszka Kristof: Skarb Państwa w roli właściciela przedsiębiorstw / State treasury as the owner of companies.....	198
Justyna Kujawska: Wpływ struktury finansowania na wyniki funkcjonowania systemów opieki zdrowotnej w krajach Unii Europejskiej / The impact of financing structure on the healthcare systems outcomes in the European Union countries.....	207
Elwira Leśna-Wierszółowicz: IKE i IKZE jako dobrowolne formy gromadzenia oszczędności emerytalnych / Individual retirement accounts and individual retirement security accounts as voluntary forms of pension savings.....	219
Marta Maier: System zabezpieczenia emerytalnego a starzenie się społeczeństwa w Polsce / Pension security system and aging society in Poland.....	230
Dariusz Malinowski, Marcin Krawczyk: Oddziaływanie ekspansji fiskalnej wspomaganej przez monetarną na produkcję – ujęcie teoretyczne i na przykładzie wybranych gospodarek / The impact of money accommodated fiscal expansion on production – theory and experience of selected countries.....	240
Paweł Marszałek: Disintermediation of banks – causes and consequences / Dezintermediacja banków – przyczyny i konsekwencje.....	256
Małgorzata Mazurek-Chwiejczak: Wydajny fiskalnie system podatkowy – w poszukiwaniu modelowych rozwiązań / The fiscally efficient tax system – in search of model solutions.....	268
Dominika Mierzwa, Ewa Błaszke: Źródła finansowania zewnętrznego jednostek samorządu terytorialnego na przykładzie miasta Wrocławia / The sources of external funding of local government entities on the example of the city of Wrocław.....	280

Elżbieta Izabela Misiewicz: Zmiany przepisów o jednym procencie należnego podatku dochodowego od osób fizycznych a zachowanie podatników / Changes in one percent of the tax regulations and tax-payers behaviour...	291
Monika Pasternak-Malicka: Funkcja fiskalna podatku od towarów i usług a znieczulenie podatkowe / Tax illusion and its impact on the fiscal function of the taxation of goods and services	301
Jacek Pera: Ocena wpływu zadłużenia zagranicznego na ryzyko kredytowe Polski w modelu roszczeń warunkowych / Impact of foreign debt on Polish credit risk in the model of contingent claims approach	314
Elwira Pindyk: Wpływ zmiany systemu opodatkowania nieruchomości od osób fizycznych na budżet gminy / Impact of changes in taxation of real estates of individuals on district's budget.....	329
Piotr Podsiadło: Pomoc publiczna w formie gwarancji – analiza jakościowa i ilościowa z perspektywy polityki fiskalnej / State aid in the form of guarantees – qualitative and quantitative analysis from the perspective of fiscal policy.....	347
Magdalena Rękas: Ulgi na dzieci jako instrument polityki rodzinnej a niska dzietność w Polsce / Relief for children as an instrument of family policy and low fertility in Poland	360
Katarzyna Rola: Wpływ podatku akcyzowego na konsumpcję alkoholi / Impact of excise tax on alcohol products consumption	374
Alicja Sekuła, Roman Fandrejewski: Naruszenie dyscypliny finansów publicznych w zakresie wykorzystania subwencji ogólnej / The violation of public finance discipline with respect to the use of general grant	385
Tomasz Sobczak: Rola krajowych oszczędności w poglądach wybranych ekonomistów Polski międzywojennej / The role of domestic savings in views of chosen economists of interwar-Poland.....	398
Błażej Socha: Działalność innowacyjna a wyniki finansowe przedsiębiorstw / Innovation and financial performance	411
Małgorzata Sosińska-Wit, Karolina Gałazka: Aktywność inwestycyjna mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw w województwie lubelskim / Investment activity of micro-, small and medium-sized enterprises in the region of Lublin	420
Michał Sosnowski: Transfer pricing issues in taxation of related entities / Problematyka cen transferowych w opodatkowaniu podmiotów powiązanych.....	431
Wacława Starzyńska: Metody statystyczne w analizie rynku zamówień publicznych / Statistical methods in analysis of public procurements	448
Małgorzata Szczepaniak: Nierównowaga finansów publicznych w Polsce na tle krajów Europy Środkowo-Wschodniej i UE 28 / Conditions of public finances' imbalance in Poland compared to the countries of Central and Eastern Europe and all European countries (EU 28).....	457

Joanna Śmiechowicz, Paulina Kozak: Diagnoza skutków polityki podatkowej gmin w Polsce w latach 2003–2015 / The issue of maximization of own revenue potential and the tax policy of municipalities in Poland in the years 2003–2015	468
Tomasz Śmietanka: Gospodarka finansowa gmin Grójec, Kozienice, Szydłowiec w latach 2003–2016 jako czynnik rozwoju lokalnego / Financial economy of the communes Kozienice, Grójec, Szydłowiec in the years 2003–2016 as a factor of sustainability development at the local level	479
Anna Świrska: Skuteczność mechanizmu subwencjonowania w wyrównywaniu sytuacji dochodowej gmin / Effectiveness of the subsidizing mechanism in equalizing the income situation of municipalities.....	497
Malgorzata Twarowska: Wpływ dodatkowego opodatkowania sektora finansowego na napływ zagranicznych inwestycji bezpośrednich w krajach UE / Impact of additional financial sector taxation on the Foreign Direct Investment inflow in the EU countries	509
Maciej Woźniak, Robert Lisowski: Ocena związku preferencji podatkowych z poziomem inwestycji przedsiębiorstw w Polsce / Evaluation of relationship between fiscal instruments and investments of companies in Poland	520
Mariusz Zieliński: Klienci i pracownicy jako beneficjenci działań CSR w sektorze bankowym w Polsce / Customers and employees as recipients of CSR activities in the banking sector in Poland	533
Arkadiusz Żabiński, Elżbieta Pohulak-Żołędowska: Fiskalne uwarunkowania budowy systemu podatkowego w wybranych krajach / Fiscal stimulants of creation of tax system in chosen countries	543

Wstęp

Publikacja *Finanse publiczne* została wydana w ramach Prac Naukowych Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Poszczególne jej części stanowią dorobek pracowników naukowych najbardziej liczących się w Polsce ośrodków naukowych. Przedstawione opracowania odnoszą się do całego spektrum problemów naukowo-badawczych związanych z finansami publicznymi i polityką fiskalną. Poszczególni autorzy prezentują wyniki swoich badań teoretycznych i empirycznych w zakresie zarządzania dochodami i wydatkami budżetu centralnego oraz budżetów jednostek samorządu terytorialnego, w kontekście zarówno reformy finansów publicznych, reformy systemu emerytalnego, pomocy publicznej, jak i teoretycznych podstaw realizacji wyznaczonych celów przez narzędzia polityki fiskalnej.

Niniejsza publikacja jest adresowana do środowisk naukowych i studentów wyższych uczelni oraz osób, które w praktyce gospodarczej mają styczność ze stroną dochodową lub wydatkową polityki fiskalnej.

Poszczególne fragmenty książki były recenzowane przez profesorów uniwersytetów, w większości kierowników katedr finansów, katedr ekonomii oraz polityki ekonomicznej, którym chciałbym podziękować za rzetelne recenzje. Składam również wyrazy uznania pracownikom Katedry Ekonomii i Polityki Ekonomicznej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu oraz pracownikom Wydawnictwa za wiele wysiłku i zaangażowanie, dzięki któremu powstała ta publikacja.

Mam głębokie przekonanie, że książka *Finanse publiczne*, którą oddajemy w Państwa ręce, będzie inspiracją do dalszych badań i dociekań naukowych oraz do powstania równie inspirujących opracowań w przyszłości.

Jerzy Sokołowski

Julitta Koćwin

Uniwersytet Wrocławski
e-mail: jk.prawo.uni.wroc.pl@gmail.com

SYTUACJA KONSUMENTA NA RYNKU SZAREJ BANKOWOŚCI

THE CONSUMER SITUATION ON THE INFORMAL BANKING MARKET

DOI: 10.15611/pn.2016.451.14

Streszczenie: Celem prezentowanych badań było przedstawienie sytuacji klienta na rynku usług pozabankowych, a także wykazanie, w jaki sposób prawa konsumenta są naruszane poprzez stosowanie rozmaitych nieuczciwych praktyk rynkowych. Przedmiotem prezentowanej analizy jest odpowiedź na pytania badawcze dotyczące oceny działalności parabanków na rynku usług finansowych, na ile działania tych instytucji zagrażają bezpieczeństwu interesów ich klientów? W badaniach wykorzystano metodę studium jednego przypadku, w skład której weszły metody analizy dokumentu (ustawy oraz raporty dotyczące sektora parabankowego), oraz monograficzną (przedstawienie wniosków z badań własnych). Opisane w artykule zagrożenia interesów klientów parabanków dowodzą, że prawa ochrony zbiorowych interesów konsumenta są niezwykle ważne i powinny być na bieżąco uaktualniane, tak aby chroniły konsumentów w możliwie najefektywniejszy sposób. Powinny one uwzględniać przemiany dokonujące się na rynku i usuwać powstające nieprawidłowości.

Słowa kluczowe: parabank, pożyczka pozabankowa, równoległy system bankowy, pozabankowe podmioty pożyczkowe, instytucja niebankowa, nieuczciwe praktyki rynkowe.

Summary: The main object of this study was to present the client's situation in the non-bank market and to show how consumer rights are violated by the use of a variety of unfair market practices. The subject of the following analysis is to answer the research question: how the services of loan companies break the security of their clients interests? The threatened interests of clients of the loan companies described in the article prove that the protection of consumer rights is extremely important and should be updated constantly in order to protect consumers in the most efficient way. They should take into consideration market changes as well as remove nascent violations.

Keywords: shadow bank, shadow banking system, loan, unfair market practices, parallel banking system, informal banking.

1. Wstęp

Coraz więcej osób decyduje się na korzystanie z oferty usług podmiotów niebankowych, tzw. parabanków. Termin ten obejmuje płaszczyznę o dużej niejednorodności uczestniczących w niej podmiotów, które oferują najróżniejsze usługi z obszaru finansów, głównie usługi pożyczkowe. Z powodu niejasnych przepisów prawnych część parabanków działa na granicy prawa lub posługuje się praktykami nielegalnymi. Ryzyko korzystania z oferty pozabankowej związane jest z brakiem pełnego nadzoru i kontroli nad firmami, co umożliwia im różnego typu oszustwa.

Wraz z pojawieniem się równoległego sektora finansowego pogorszyła się przejrzystość rynku usług finansowych. Powstały nowe, trudne do przewidzenia rodzaje ryzyka, których należy mieć świadomość i uwzględnić w finansach gospodarstwa domowego. Mnogość instytucji i silna konkurencja między nimi powodują wzrost praktyk oszukańczych i nieuczciwych, które wpędzają klientów w pułapkę zadłużenia (loterie, prezenty, „drapieżne” pożyczki gotówkowe, systemy argentyńskie). Brak nowych regulacji narzucających jakość usług finansowych może doprowadzić do obniżenia standardów etycznych i wypychania z rynku ofert dobrej jakości. Wolny rynek i konkurencja spełniają swoją rolę tylko w sytuacji, gdy konsument może dokonywać racjonalnego wyboru, tzn. jest dobrze poinformowany i potrafi zrobić z tego użytek [Szpringer 2011].

Konkurencja na rynku usług finansowych daje większy dostęp do rozmaitych ofert oraz niższe ich ceny. Nie gwarantuje jednak dostępu dla wszystkich konsumentów oraz bezpieczeństwa i solidności tych usług. Konsumenty nie zawsze mają informację wystarczającą do podjęcia racjonalnej decyzji, a nawet gdy ją posiadają, nie zawsze jest właściwie przez nich zrozumiana. Problem zaufania w kontaktach z sektorem finansowym jest bardzo istotny. Przejrzystość i możliwość porównywania ofert rynkowych wzmacniają pozycję konsumenta, jednak narażają go na nadmierne zadłużenie, nowe rodzaje oszustw czy inne patologie, pojawia się też problem ochrony prywatności. Dla wielu konsumentów warunki produktów finansowych w momencie, a nawet po dokonaniu ich zakupu nie są w pełni jasne, zatem konieczne jest dobre prawo konsumenckie, które regulowałoby konkurencję [Szpringer 2011].

Rozwojowi instytucji parabankowych w Polsce sprzyjało zaostrzenie regulacji Komisji Nadzoru Finansowego (KNF), które uniemożliwiło części społeczeństwa korzystanie z usług systemu bankowego. Na skutek rygorystycznej polityki KNF banki musiały zaostrzyć kryteria udzielania kredytów. Wprowadzenie przez KNF tzw. rekomendacji T i S sprawiło, że wiele osób niemających stałego zatrudnienia lub pracujących na umowach czasowych zostało zmuszonych do korzystania z ofert parabanków. Nawet kiedy konsument miał czystą historię kredytową w BIK, nie mógł uzyskać kredytu w banku ze względu na brak zdolności kredytowej, zatem aby „ratować” swoją złą sytuację finansową, akceptował niekorzystne warunki udziele-

nia pożyczki w parabanku. W efekcie prowadziło to do jeszcze większego pogorszenia się jego sytuacji finansowej.

Pozabankowy sektor finansowy rozwija się bardzo szybko i w sposób niekontrolowany, zajmując znaczną pozycję na rynku. Nie wiadomo, ile jest w Polsce parabanków i jak sporymi pieniędzmi obracają, a także skąd są to pieniądze? Ile firm udziela pożyczek i kto nimi zarządza? Udzielać pożyczek ze środków własnych może każdy, nawet osoba nieprowadząca działalności gospodarczej (np. za pośrednictwem internetowych portali pożyczek prywatnych, takich jak kokos.pl).

Parabanki żerują na naiwności konsumentów, wykorzystując ich bezradność. Niektóre celowo szukają klientów z kłopotami, będących w trudnej sytuacji finansowej. Na takie firmy trzeba szczególnie uważać, gdyż w pierwszym wypadku można stracić oszczędności życia, a w drugim – cały majątek. Nie interesuje ich zdolność i dotychczasowa historia kredytowa klienta, nie wymagają zaświadczeń o dochodach. Podwyższone ryzyko wyrównają sobie większymi odsetkami i bezwzględną windykacją. Ich klienci przeważnie nie czytają warunków umowy pożyczki, w której często zabezpieczeniem są mieszkanie, działka, samochód, wielokrotnie przekraczające jej wartość [Pisera 2013].

Z badań Deloitte wynika, że obsługa klienta i personalizacja oferty stanowią główne czynniki decydujące o jego satysfakcji. Banki w tych obszarach mają spore braki. Instytucje pozabankowe są tego świadome, dlatego bazują na tych dwóch atrybutach [Deloitte: instytucje... 2012]. Jedną z głównych strategii parabanków na dotarcie do klientów, którzy dla banków są nieatrakcyjni, jest sprzedaż bezpośrednia, tj. kontakt pracowników tych firm z osobami chcącymi zaciągnąć pożyczkę w ich domach. Tę formę instytucje pozabankowe coraz częściej wykorzystują, aby pozyskać oszczędności klientów.

Celem prezentowanej analizy jest przedstawienie sytuacji konsumenta na rynku usług szarej bankowości, wskazanie na luki w przepisach prawnych dotyczących tego sektora z uwzględnieniem nieuczciwych praktyk działalności tych instytucji. Analiza ta jest szczególnie istotna z punktu widzenia ochrony interesów konsumenta, gdyż nierozumienie i nieznajomość przez niego przepisów prawnych powodują, że zostaje on często oszukany przez parabanki dążące do osiągnięcia zysków za wszelką cenę. Klient powinien skrupulatnie czytać umowy, pytać o wszystkie problematyczne punkty i samodzielnie wyliczyć całkowite koszty pożyczki.

Parabanki mają zdecydowaną przewagę nad swoją klientelą. Posiadają one szeroką wiedzę na temat rynku, na którym prowadzą działalność, oraz proponowanych usług, w przeciwieństwie do swoich klientów, którzy są niedoinformowani. Dodatkowo korzystają z usług prawników, dzięki czemu doskonale orientują się w kwestii przepisów prawnych dotyczących oferowanych produktów [Rutkowska-Tomaszewska 2013]. W wypadku tego typu firm należy zachować zasadę ograniczonego zaufania, szczególnie jeżeli zachęceni jesteście do pośpiechu.

2. Pojęcie instytucji parabanku

W literaturze przedmiotu jest wiele różniących się między sobą definicji parabanku. Pojęcie to nie zostało zdefiniowane w przepisach obowiązującego prawa. Termin „parabank” stosowany jest do określenia instytucji niebędących bankami oraz spółdzielczymi kasami oszczędnościowo-kredytowymi, które oferują konsumentom pożyczki pieniężne. Tego rodzaju działalność gospodarcza nie jest działalnością regulowaną. Oznacza to, iż jej wykonywanie nie jest uzależnione od spełnienia szczególnych warunków określonych w odrębnych przepisach ani też nie podlega szczególnemu nadzorowi organów administracji publicznej, w tym wypadku Komisji Nadzoru Finansowego, w oparciu o przepisy ustawy – Prawo bankowe [Ustawa z 29 sierpnia 1997].

Zdaniem UOKiK parabanki powinny zostać objęte nadzorem KNF.

Parabanki są zobowiązane do prowadzenia działalności zgodnie z przepisami ustawy – Kodeks cywilny [Ustawa z 23 kwietnia 1964], a także do przestrzegania przepisów ustawy o kredycie konsumenckim, która nakłada na nie szereg obowiązków informacyjnych [Ustawa z 12 maja 2011, art. 13, ust. 1]. Jednakże nie mają obowiązku uzyskania zezwolenia na prowadzenie działalności pożyczkowej. Jako że ich działalność nie podlega nadzorowi finansowemu KNF, gromadzone przez nie środki pieniężne nie są objęte systemem gwarantowania depozytów Bankowego Funduszu Gwarancyjnego (BFG) ani systemem gwarancji Skarbu Państwa, co sprawia, że w momencie bankructwa parabanku przepadają one bezpowrotnie. Nadzór nad przestrzeganiem przepisów ustawy o kredycie konsumenckim sprawuje UOKiK, który analizuje praktyki parabanków pod względem naruszenia ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów [Ustawa z 16 lutego 2007] oraz sprawdza, czy oferowane przez nie wzorce umowne nie zawierają niedozwolonych klauzul [Ministerstwo Finansów 2012].

Innymi aktami prawnymi, które mogą mieć zastosowanie do regulacji działalności parabanków, są: ustawa o swobodzie działalności gospodarczej [Ustawa z 2 lipca 2004] oraz ustawa z dnia 15 września 2000 roku – Kodeks spółek handlowych [Ustawa z 15 września 2000], o ile przedsiębiorca działa w formie spółki prawa handlowego.

Parabanki są instytucjami niezwykle różnorodnymi pod względem formy prawnej, skali i obszaru działalności, a także zakresu oferty. Zakładane są one w formie spółek prawa handlowego, zarówno osobowych w postaci spółki jawnej, spółki komandytowej oraz komandytowo-akcyjnej, jak i kapitałowych w postaci spółki akcyjnej oraz spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Są także instytucje prowadzące działalność jednoosobowo bądź wspólnie na podstawie umowy spółki cywilnej [UOKiK 2013b, s. 14, 15, 46, 47]. W tym pojęciu zawiera się wiele instytucji prowadzących różne rodzaje działalności: fundusze inwestycyjne, sekurytyzacyjne, firmy leasingowe, faktoringowe, sprzedaży ratalnej, domy maklerskie, pośrednicy i brokerzy kredytowi i wiele innych [Grzeszak 2012].

Firmy pożyczkowe przestrzegające własnego „kodeksu dobrych praktyk” regulującego ich działalność sprzeciwiają się nazywaniu wszystkich podmiotów udzielających krótkoterminowych pożyczek parabankami. Zdaniem L. Notopoulosa, prezesa Vivus Finance, „Parabankami są firmy, które zbierają depozyty od klientów indywidualnych, nie posiadając licencji bankowej i obciążają te depozyty ryzykiem, czyli zwyczajnie pożyczają pieniądze, traktując siebie jako pseudobanki. Nie chcemy jako branża poważnych, dużych przedsiębiorstw kojarzyć się z firmami, które prowadzą biznes w bramach, które sprzedają tzw. chwilówki w sposób, który daleki jest od standardów prawa” [*Prezes UOKiK...* 2013].

Zgodnie z tym postulatem firmy sektora pozabankowego można podzielić na dwie kategorie: parabanki i instytucje pożyczkowe. Obie instytucje oferują szybką gotówkę na krótki, określony czas, różnią się jednak źródłami jej pozyskania. Firmy pożyczkowe działają w oparciu o kodeks cywilny, fundusze, jakie przeznaczają na pożyczki konsumenckie, pochodzą ze źródeł własnych, co oznacza, że udzielają pożyczek z pieniędzy swych udziałowców. Podmioty te nie przyjmują depozytów i nie prowadzą działalności bankowej polegającej na obciążaniu ryzykiem wkładów klientów. Firmy te z reguły nie korzystają z dźwigni finansowej, bazują w całości na kapitale własnym [Kolany 2012]. Parabanki natomiast oferują wysoko oprocentowane depozyty pieniężne, które przeznaczone są na udzielanie krótkoterminowych pożyczek. W takiej sytuacji ryzykiem utraty środków zagrożeni są klienci parabanków, którzy wpłacili depozyty na lokatę. Natomiast w wypadku instytucji pożyczkowej pożyczkodawca narażony jest na utratę swojego kapitału, gdy klient nie może spłacić zobowiązania [*Fakty i mity...* 2015].

Zgodnie z ustawą o kredycie konsumenckim „minimalny kapitał zakładowy instytucji pożyczkowej wynosi 200 000 zł”, a środki na jego pokrycie „nie mogą pochodzić z kredytu, pożyczki, emisji obligacji lub ze źródeł nieudokumentowanych” [Ustawa z 12 maja 2011, art. 59a, pkt 2 i 3].

3. Nieprzestrzeganie przepisów ustawy antylichwiarskiej

Działalność parabanków polega głównie na udzielaniu wysoko oprocentowanych pożyczek. Zasady udzielania pożyczek, jak już wspomniano, regulowane są ustawą o kredycie konsumenckim wraz z późniejszymi zmianami wprowadzonymi ustawą o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz o zmianie niektórych innych ustaw ([Ustawa z 7 lipca 2005] zwana „ustawą antylichwiarską”). Zgodnie z nią:

1. „Maksymalna wysokość odsetek wynikających z czynności prawnej nie może przekraczać czterokrotności wysokości stopy kredytu lombardowego Narodowego Banku Polskiego” (art. 359 § 2[1] kc).

2. „Kto zawierając z konsumentem umowę o kredyt konsumencki, pobiera korzyści majątkowe przewyższające wysokość odsetek maksymalnych [...] podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2” (art. 18a kc).

Każdy podmiot udzielający pożyczek jest obowiązany do nieprzekraczania ustalonych ustawą limitów w wysokości naliczanych odsetek.

W rzeczywistości koszty pożyczek w parabankach rzadko są niższe od 100% w skali roku. Czasem sięgają ponad 31 000%. Parabanki korzystają na lukach w ustawach. Do kosztów pożyczki doliczają różne opłaty, prowizje, ubezpieczenia, które podnoszą cenę pożyczki. Należy podkreślić, że wprowadzanie dodatkowych opłat w umowach pożyczki zawieranych przez parabanki z konsumentami jest świadomym zabiegiem, który ma na celu ominięcie zakazu lichwy, wynikającego z art. 359 §2(1) kc, który przewiduje limit dla *odsetek od czynności prawnej*, nie ograniczając pozostałych kosztów pożyczki, w efekcie następuje przeniesienie kosztów pożyczki z odsetek na pozostałe należności. Opłaty nie są „odsetkami wynikającymi z czynności prawnej”. Dodatkowe opłaty i ubezpieczenia wpisywane do umów mają na celu ukrycie rzeczywistego oprocentowania pożyczki [Zespół Kancelarii Adwokackiej Bisztraí 2012].

Najlepszym instrumentem ograniczenia kosztów pożyczek byłoby wprowadzenie górnego limitu RRSO (RRSO uwzględnia wszystkie koszty ponoszone przez konsumenta zaciągającego pożyczkę), co ograniczyłoby nadmierne zadłużenie konsumentów, a dodatkowo uniemożliwiło obchodzenie przepisów.

Obecnie nie ma regulacji prawnych, które pozwalałyby ograniczyć wysokość opłat. Zgodnie z ustawą o kredycie konsumenckim kredytodawcy są zobowiązani jedynie do „podania konsumentowi rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania (RRSO) oraz całkowitej kwoty do zapłaty” [Ustawa z 12 maja 2011, art. 13]. Błędy w ustawie pozwalają na omijanie prawa i narzucania klientowi kosztów pożyczki 1300 razy wyższych [Oppenheim 2013].

Przykładowo: pożyczając 600 zł w firmie SmsBanQ, po 15 dniach klient musi oddać 760 zł, o czym firma informuje na swojej stronie internetowej (<https://www.smsbanq.pl/oferta.htm>). Zgodnie z kodeksem cywilnym i ustawą o kredycie konsumenckim maksymalne oprocentowanie kredytu nie może przekraczać czterokrotności stopy lombardowej NBP, czyli 2,50% (obowiązuje od 5.03.2015). Udzielanie kredytu na więcej niż 10% rocznie jest sprzeczne z art. 304 kodeksu karnego i zagrożone karą do 3 lat więzienia. W tym wypadku koszt pożyczki na 15 dni wyniósł 160 zł. Odsetki od pożyczki wynoszą 3 zł, reszta to obciążenia dodatkowe, tj. opłata przygotowawcza (33 zł) i składka ubezpieczeniowa (124 zł). W sumie rzeczywista roczna stopa oprocentowania (RRSO) wynosi 31385,96%. Przy takim zabiegu stopa oprocentowania pożyczki jest zgodna z ustawą, ale jej koszty podnoszą dodatkowe opłaty.

Dając parabankom pełną swobodę w działaniu na rynku finansowym, umożliwia się im oszukiwanie naiwnych klientów. Parabanki, na mocy ustawy o kredycie konsumenckim [Ustawa z 12 maja 2011], mogą w dowolny sposób windować koszty pożyczek. Dodatkowo sprzyjają im niewiedza i bezmyślność ich klientów, którzy, jak wynika z badań przeprowadzonych przez UOKiK, nie czytają umowy przed jej podpisaniem (20% konsumentów) [TNS 2012, s. 11]. Dlatego też konieczne jest

wprowadzenia przepisów ograniczających ponoszone przez konsumentów koszty, gdyż obowiązujące w polskim prawie przepisy limitujące koszty zaciąganych pożyczek są niedoskonałe i nie realizują tego celu.

Jednak problem regulacji limitów kosztów kredytu wiąże się z ingerencją w rynek. Limity lichwy ustalane są: (1) sztywno, według określonego, zmiennego w czasie, punktu odniesienia (np. stóp banku centralnego, corocznych odsetek ustawowych), (2) jednolicie, w zależności od rodzaju i warunków kredytu oraz ryzyka klienta. Każde rozwiązanie ma swoje słabe punkty. System liberalny, bez limitów lichwy, daje możliwość zaciągnięcia pożyczki prawie każdemu. Z kolei w systemie z limitami zwiększa się pole wykluczenia społecznego, gdyż część ubogich klientów nie uzyska pożyczki (ze względu na wysokie ryzyko, wskutek dodatkowych opłat jest ona droższa niż dopuszczalny limit). Kredyt lichwiarski jest często bezcelowy, pozwala tylko „łatać dziury” czy „wiązać koniec z końcem”, a nie poprawia kondycji gospodarstwa domowego [Szpringer 2011].

4. Pułapki i niekorzystne zapisy w umowach – problem przejrzystości i wymogów informacyjnych

Banki przez długi czas niechętnie zajmowały się rynkiem pożyczek gotówkowych. Była to nisza rynkowa, w którą chętnie weszły parabanki, tworząc równoległy rynek finansowy. Dlatego konieczna jest regulacja prawa konsumenckiego dotycząca unormowania treści tych transakcji. Regulacja powinna dotyczyć „obszarów problemowych”, tj. pożyczek krótkookresowych, niskokwotowych, transakcji powiązanych i pakietowych. Rozwiązania prawne powinny wziąć pod uwagę takie kwestie, jak niedocenianie przez konsumenta zagrożeń transakcji na rynku finansowym czy nadmierny optymizm odnośnie do własnej sytuacji życiowej [Szpringer 2011].

Parabanki podkreślają korzyści płynące z szerokiej dostępności pożyczek w różnych formach, ale niechętnie mówią o zagrożeniach dla konsumenta. Do takich zagrożeń należą: pożyczki odnawialne, piramidy kredytowe, drobne i drogie pożyczki („chwilówki”), sprzedaż wiązana i pakietowa, które powodują niebezpieczeństwo pogorszenia sytuacji życiowej i wykluczenia społecznego. Firmy pożyczkowe różnie zachowują się na rynku, jedne oferują produkty i praktyki ich sprzedaży w sposób odpowiedzialny, z uwzględnieniem zasad etyki, inne całą odpowiedzialność za zawarcie wątpliwej transakcji finansowej przerzucają na konsumenta, odwołując się do zasad wolnego rynku. Takie zachowanie jest podstawą regulacji nieuczciwych praktyk instytucji finansowych, zwłaszcza usług, które wciągają konsumenta w spiralę zadłużenia [Szpringer 2011]. Największym problemem klientów parabanków jest brak umiejętności korzystania z informacji.

Umowy powinny być przejrzyste i zrozumiałe, umożliwiając konsumentowi wybór produktu najlepszego, najtańszego oraz pozwolić ocenić ewentualne konsekwencje zadłużenia w przyszłości. Wymaga to standardowej, ujednoliconej for-

muły RRSO, uwzględniającej całkowity koszt kredytu, przedstawienia planu spłaty, a także zapewnienia czasu do namysłu oraz niezależnego doradztwa. Konsultant powinien sprawdzać, czy klient przeczytał i zrozumiał warunki umowne, i ma świadomość istotnych przyszłych konsekwencji ekonomicznych dla gospodarstwa domowego. W przeciwnym razie instytucja naraża się na zarzut wprowadzenia w błąd. Istotne jest też określenie pojęcia nadmiernego zadłużenia, którego definicja nie jest do końca jasna [Szpringer 2011].

Nieprawidłowości w ofertach parabanków najczęściej dotyczą nieprzestrzegania przepisów dotyczących wzorców i treści umów, (tj. możliwości odstąpienia od umowy, spłaty kredytu przed terminem), naruszania obowiązków informacyjnych (nieinformowania o wszystkich kosztach pożyczki), a także stosowania niedozwolonych, sprzecznych z przepisami prawa postanowień umownych, tzw. klauzul abuzywnych (zbyt wysokie koszty windykacyjne, opłaty w wygórowanej wysokości), jak również postanowień tożsamych z klauzulami wpisanymi do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone (np. zmiany opłat i prowizji, zmiany umowy czy opłata za wypełnienie weksla w przesadzonej wysokości) [UOKiK 2013a, s. 87–91].

W umowach pożyczek parabanków najczęściej możemy spotkać niekorzystny zapis dotyczący spłaty zadłużenia: „W przypadku powstania zadłużenia przeterminowanego spłaty zalicza się w następującej kolejności: koszty, odsetki, kapitał” [Szulczewski 2012]. Oznacza on, że w wypadku zadłużenia wpłata najpierw zostanie przelana na rzecz kosztów kredytu, następnie na odsetki, a potem dopiero na ratę pożyczki. Jeśli klient spłaca co miesiąc stałą ratę pożyczki i spóźni się jeden dzień ze spłatą, zawsze będzie posiadał zadłużenie przeterminowane, a zatem zawsze będą mu naliczane odsetki za zwłokę.

Parabanki w coraz większym stopniu obsługują ludzi ubogich, którzy jeszcze niedawno nie byli brani pod uwagę jako grupa docelowa. Klienci ci w większości traktują pożyczkę jako źródło dodatkowego dochodu, nie biorąc pod uwagę jej kosztów. Wielu z nich nie ma nawyku planowania własnego budżetu.

5. Niejasne postanowienia oraz nienależne i nieuczciwe opłaty

Częstą praktyką stosowaną przez parabanki jest pobieranie wysokich (często zawyżonych) opłat przygotowawczych lub wynagrodzenia za cały okres kredytowania jeszcze przed podpisaniem umowy czy wypłatą pieniędzy, a potem nieudzielanie pożyczki i zatrzymanie wpłaconych kwot. Parabanki stosują umowy, które umożliwiają im odmowę udzielenia pożyczki, na podstawie np. braku odpowiedniego zabezpieczenia. Przy tym wymagane zabezpieczenia sięgają nawet 250% wartości pożyczki, co z góry decyduje o negatywnym rozpatrzeniu wniosku [Grzeszak 2012].

Odmowa udzielenia pożyczki pod pozorem niewykonania przez konsumenta bliżej nieokreślonych warunków narusza zasadę równości stron umowy i z punktu widzenia prawa cywilnego jest sprzeczna z art. 3851 kc, zatem nie wiąże konsumenten-

ta. Nakładanie zaś na konsumenta, który nie wykonał zobowiązania lub odstąpił od umowy, nadmiernej kary umownej, uznane jest w kodeksie cywilnym za niedozwoloną klauzulę umowną (art. 3853 pkt 16, 17). Wątpliwości budzi pobierana opłata przygotowawcza, której nazwa wskazuje, iż jest ona formą zaliczki. Zaliczka, w wypadku niezawarcia umowy, bez winy żadnej ze stron, powinna zostać zwrócona jako świadczenie nienależne (art. 410 § 2 kc). Nie można też mówić o karze umownej.

W analizowanych opłatach, prowizjach i innych kosztach zawartych w umowach pożyczek parabanków UOKiK najczęściej kwestionował stosowanie opłaty przygotowawczej (administracyjnej) za przygotowanie umowy, opłaty, której wysokość nie odpowiada kosztom faktycznie podejmowanych czynności, pobieranie opłat za obsługę w domu, za opóźnienie, za wydłużenie czasu spłaty pożyczki, za czynności upominawcze jeszcze przed terminem zapadalności świadczenia, za czynności detektywistyczne, za prowadzenie „rachunku technicznego”, a także opłat nieprzewidzianych umową. W ten sposób parabanki naruszają przepisy art. 3 ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji [Ustawa z 16 kwietnia 1993; UOKiK 2013a].

Zapisy takie są niezgodne z prawem, gdyż czynności instytucji finansowej związane z zawarciem umowy, na której ta instytucja zarabia, nie powinny obciążać jej klienta. Parabanki naruszały także przepis art. 483 § 1 kc poprzez stosowanie kar umownych w przypadku świadczenia pieniężnego [UOKiK 2013a].

6. Lokowanie środków pieniężnych w parabankach

Parabanki nie oferują lokat, przyjmują wyłącznie pożyczki od klientów. Prowadzą działalność pseudodepozytową, omijając zakaz przyjmowania lokat zastrzeżony tylko dla banków. Niektóre z nich emitują akcje lub udziały, które zobowiązują się wykupić za wyższą kwotę po określonym czasie. Inne utrzymują, że tylko pośredniczą w kojarzeniu pożyczkodawców z pożyczkobiorcami, obiecując zyski wielokrotnie przekraczające wysokość odsetek z lokat bankowych. Oferują tzw. kontrakty lokacyjne, tj. pożyczki udzielane firmie przez klienta na podstawie przepisów kodeksu cywilnego. Mogą także oferować tzw. umowy składu, polegające na kupieniu i przechowywaniu, w imieniu i na rachunek klienta, np. złota, a następnie odkupieniu go w wyznaczonym terminie. Wykorzystując naiwność swoich klientów, kuszą ich ponadprzeciętnymi zyskami. Jeśli inwestują powierzone im pieniądze, inwestycje takie obarczone są wysokim ryzykiem. Dlatego większość z nich z czasem zamieni się w piramidę finansową. Parabank nie zarabia tyle, ile zakłada, obiecywane odsetki wypłaca ze środków przyjmowanych od kolejnych inwestorów. Załamanie nastąpi, kiedy nowe wpłaty przestaną wystarczać na wywiązywanie się z przyjętych zobowiązań [Pisera 2013].

Prowadzenie przez parabank bez zezwolenia KNF działalności nastawionej na gromadzenie środków pieniężnych innych podmiotów w celu udzielania kredytów, pożyczek lub obciążania tych środków ryzykiem w inny sposób jest niedozwolone w rozumieniu art. 171 prawa bankowego i stanowi przestępstwo.

Parabanki często twierdzą, że powierzone im depozyty objęte są gwarancją, ale zazwyczaj same je gwarantują, co w wypadku upadłości jest praktycznie bezwartościową obietnicą. Niekiedy deponowane w parabankach środki objęte są umową ubezpieczenia. Gwarantem powierzonych środków jest działający na podstawie zezwolenia KNF zakład ubezpieczeń, jednak zapisy umowy ubezpieczeniowej wyłączają odpowiedzialność wystawcy polisy, w sytuacji gdy podmiot działa niezgodnie z prawem [Pachucki 2012, s. 25].

7. Nieuczciwa reklama handlowa parabanków

Najczęstsze nieprawidłowości reklam parabanków dotyczą naruszenia obowiązków podawania w reklamie wymaganych danych dotyczących kosztów pożyczki czy innych opłat, stosowania nieuczciwych praktyk rynkowych oraz czynów nieuczciwej konkurencji naruszających zbiorowe interesy konsumentów. Większość nieprawidłowości polegała na wprowadzaniu konsumentów w błąd poprzez podawanie informacji, które mogą wpływać na ich decyzje [UOKiK 2013b]. Pod wpływem nieprawdziwych informacji konsument jest narażony na skorzystanie z usługi, czego nie zrobiłby, gdyby wiedział o prawdziwych warunkach oferty. Wprowadzanie konsumentów w błąd, także poprzez reklamy, jest uznawane za nieuczciwą praktykę rynkową, której stosowanie jest zabronione w myśl art. 4 i 5 ustawy o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym [Ustawa z 23 sierpnia 2007].

Większość parabanków posługuje się identycznymi hasłami reklamowymi, typu: „chwilówki”, „szybka pożyczka”, „pożyczka bez BIK”, „podczas jednej wizyty”, „kredyt bez zabezpieczeń”, „bez zgody współmałżonka”, „u nas na pewno dostaniesz pieniądze”, „najniższe koszty”, „najtańsi na rynku”, „natychmiast”, „ekspresowa wypłata”, „minimum formalności”, „kredyt w 15 minut, bez poręczyteli i badania zdolności kredytowej”, co ma wskazywać na łatwość uzyskania pożyczki.

Jednak rzeczywistość odbiega od opisów. Hasła nijak się mają do warunków zawartych w regulaminach pożyczek. Dane dotyczące kosztu pożyczki i inne istotne dla klientów informacje często są napisane drobną, nieczytelną czcionką, w nadziei, że klient ich nie zauważy.

Parabanki żerują na niewiedzy i nieznajomości przepisów. W reklamach można znaleźć nieczyste zagrania rynkowe uznane za nieuczciwe w każdych okolicznościach, pochodzące z tzw. czarnej listy praktyk (art. 7 Ustawy o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym), np. niektóre instytucje nieprawnie posługiwały się certyfikatem „Rzetelna Firma” lub innym. Albo jako zaletę swojej oferty przedstawiały to, do czego z mocy prawa miał prawo każdy klient umowy o kredyt konsumencki, np. odstąpienie od umowy w ciągu 14 dni [UOKiK 2013b].

8. Zakończenie

Mając na uwadze z jednej strony interesy parabanków (swobodę działalności gospodarczej), z drugiej – ochronę interesów konsumenta, należy jednoznacznie stwierdzić, że interesy klientów nie są w sposób jednoznaczny zabezpieczone. Zrozumienie bowiem specyfiki funkcjonowania rynku usług finansowych jest problemem skomplikowanym dla przeciętnego konsumenta, co powoduje, że jego interesy wymagają szczególnej ochrony, zwłaszcza w kontaktach z parbankami, a on sam edukacji.

Usługi finansowe cechują: duży stopień trudności i skomplikowania, pakietowy charakter oraz brak rzetelnej informacji. Doświadczenie pokazuje, że zachowanie parabanków oferujących usługi finansowe, mimo wprowadzonych obowiązków informacyjnych, zakazu wprowadzania w błąd i nadawania nieuczciwych reklam, dalekie jest od uczciwości, rzetelności, profesjonalizmu i poszanowania interesu klienta. Naiwny konsument, który uwierzy w nieuczciwą reklamę czy nieprawdziwą informację, w trudnej sytuacji życiowej, zostaje „łatwowiernym adresatem” oferowanych usług finansowych i nie zawsze potrafi ocenić poprawność umowy pod kątem zawarcia w niej postanowień niedozwolonych czy informacji wymaganych przez stosowne przepisy [Rutkowska-Tomaszewska 2013, s. 28–31]. Konsument powinien zrozumieć, jakie cechy posiada produkt finansowy, w takim stopniu, aby móc samodzielnie wybrać ofertę odpowiednią do własnych potrzeb i sytuacji życiowej, a także prawidłowo ocenić szanse na spłatę zadłużenia.

Nawet jeśli klient posiada wiedzę w tym zakresie, nie jest w stanie rozgryźć wszystkich klauzul umownych i należycie ich ocenić. Ponadto, z uwagi na niewielką „siłę negocjacyjną”, niewiele może zrobić. Słaba pozycja konsumenta wynika często z braku umiejętności oceny parametrów jakościowych usługi i trudności porównania jej z innymi ofertami rynkowymi. Problemu nie stanowi tylko kwestia braku informacji w ogóle czy przekazywania informacji wprowadzających w błąd.

Wprowadzenie zmian i regulacja rynku szarej bankowości są istotne, gdyż zagraża ona stabilności całego systemu finansowego. Poczucie zagrożenia związanego z działalnością równoległego sektora finansowego nasiliło się po kryzysie w 2008 r. Do załamania systemu finansowego doprowadziły właśnie kredyty wysokiego ryzyka (tzw. *subprime mortgage*) oraz skomplikowane instrumenty pochodne, a także transakcje rynkowe wyłączone spod nadzoru. Powstały one w amerykańskim sektorze pozabankowym i stamtąd przeniosły się do Europy.

Literatura

Deloitte: instytucje parbankowe zagrażają bankom, 2012, <http://www.wprost.pl/ar/335441/Deloitte-instytucje-parbankowe-zagrazaja-bankom/> (10.07.2015).

Fakty i mity na temat szybkich pożyczek, 2015, <http://prnews.pl/firmy-pozyczkowe/fakty-i-mity-na-temat-szybkich-pozyczek-3350784.html> (10.07.2015).

- Grzeszak A., 2012, *Paralichwa*, Polityka, nr 50, s. 48–49.
- Kolany K., 2012, *Parabanki odpowiedziały na rzeczywisty popyt*, <http://www.bankier.pl/wiadomosc/Parabanki-odpowiedziały-na-rzeczywisty-popyt-2644189.html> (12.07.2015).
- Ministerstwo Finansów, 2012, *Pozabankowe podmioty pożyczkowe*, <http://www.mf.gov.pl/ministerstwo-finansow/dzialalnosc/rynek-finansowy-w-polsce/instytucje-parabankowe> (10.07.2015).
- Oppenheim K., 2013, *Rzeź niewiniątek, czyli jak parabanki wykorzystują błąd w ustawie o kredycie konsumenckim*, <http://biznes.interia.pl/finanse-osobiste/news/rzez-niewiniatek-czyli-jak-parabanki-wykorzystuja-blad-w,1876961#commentsZoneList> (12.07.2015).
- Pachucki M., 2012, *Piramidy i inne oszustwa na rynku finansowym. Poradnik klienta usług finansowych*, CEDUR, KNF, Warszawa.
- Pisera R., 2013, *Cudów nie ma, za to są parabanki*, Tygodnik Powszechny, nr 4 (dod. Bezpieczne Finanse), <https://www.tygodnikpowszechny.pl/cudow-nie-ma-za-to-sa-parabanki-18370> (10.07.2015).
- Prezes UOKiK: *parabanki powinny być kontrolowane przez KNF*, 2013, http://www.biznes.newseria.pl/news/prezes_uokik_parabanki,p1577810615 (10.07.2015).
- Rutkowska-Tomaszewska E., 2013, *Ochrona prawna klienta na rynku usług finansowych*, LEX a Wolters Kluwer business, Warszawa.
- Szpringer W., 2011, *Sytuacja konsumenta na rynku usług bankowych*, <http://www.praktycznateoria.pl/sytuacja-konsumenta/> (10.2.2016).
- Szulczewski P., 2012, *Warto czytać umowy*, <http://www.bankier.pl/wiadomosc/Pokazujemy-prawde-o-parabankach-cz-2-2644114.html> (12.07.2015).
- TNS 2012, *Konsument na rynku usług finansowych*, Raport TNS Polska dla UOKiK, <https://www.uokik.gov.pl/download.php?plik=12138>.
- UOKiK 2013a, *Oplaty stosowane przez instytucje parabankowe Raport*, Warszawa, <https://uokik.gov.pl/download.php?plik=13504>.
- UOKiK 2013b, *Reklama parabanków. Raport z kontroli reklam pozabankowych instytucji finansowych oferujących pożyczki konsumentom*, Poznań, <https://uokik.gov.pl/download.php?plik=13278>.
- Zespół Kancelarii Adwokackiej Bisztrai, 2012, *Instytucje parabankowe – czy działają legalnie?*, <http://www.bisztrai.com/lang/pl/instytucje-parabankowe-czy-dzialaja-legalnie/> (20.06.2014).

Akty prawne

- Ustawa z 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, Dz.U. 2014 poz. 121 z późn. zm.
- Ustawa z 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, tekst jedn. Dz.U. 2003 nr 153, poz. 1503 ze zm.
- Ustawa z 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe, tekst jedn. Dz.U. 2012 poz. 1376.
- Ustawa z 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych, Dz.U. 2000 nr 94, poz. 1037 z późn. zm.
- Ustawa z 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, Dz.U. 2004 nr 173, poz. 1807.
- Ustawa z 7 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz o zmianie niektórych innych ustaw, Dz.U. 2005 nr 157, poz. 1315 i 1316.
- Ustawa z 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów, Dz.U. 2007 nr 50, poz. 331 z późn. zm.
- Ustawa z 23 sierpnia 2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym, Dz.U. 2007 nr 171, poz. 1206.
- Ustawa z 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim, Dz.U. 2014 poz. 1497 z późn. zm.